

NATUURBOUW IN ZEE ?

door DICK MELMAN

In natuurbeschermingskringen zijn projektontwikkelaars in het algemeen geen graag geziene lieden. Zij zijn bedreven in het aan- dragen van plannen die maar al te vaak de doodsteek aan natuurge- bieden toebrengen. Met gladdere argumenten, waarvan de slogan "bij- drage aan de werkgelegenheid" de meest eigentijdse uitvoering is, ontfutselen zij ons de mooiste natuurgebieden. Deze tegenstelling tussen grootschalige technologie en natuurbehoud wordt soms door- broken. Het meest sprekende voorbeeld hiervan is het Oostvaarders- plassen gebied.

Aangemoedigd door dit succes lijken projektontwikkelaars zich te gaan richten op een nieuwe markt: natuurbouw. Ook hier kan het werkgelegenheidsargument dienst doen bij de besluitvorming, waarbij de natuurbeschermers worden verleid door klinkende verhalen over het kreëren van landschappelijk waardevolle gebieden e.d. Hier be- spreken we een projekt dat weliswaar primair gericht is op het scheppen van ruimte voor nieuwe woningbouw in de Randstad, maar waarbij landschapsbouw ook als belangrijk winstpunt wordt aange- dragen.

Worden we in het algemeen ge- konfronteerd met ontwikkelingen die de omvang van het Nederland- se duingebied verkleinen, dit- maal is er een plan gelanceerd dat o.a. tot gevolg kan hebben dat het nationaal duinoppervlak met een aanzienlijk oppervlak wordt uitgebreid. Het gaat hier om een voorstel van een inge- nieursbureau, waarin de moge- lijkheid van een landuitbreiding aan de kust wordt aangegeven.

In december van het vorig jaar presenteerde ir. J.N. Svasek zijn nogal opzienbarende plan "bouwen met de natuur". Dit plan schetst de aanwinst van zo'n 2000 ha land in de vorm van een strook langs de kust tussen Hoek van Holland en Scheveningen.

EERDERE PLANNEN

Hoewel de visie op de wijze van uitvoering spectaculair te noemen is en een nieuw idee over landaanwinning introduceert (daarover hieronder meer), is het denken over landuitbreiding in zee niet nieuw. Vóór de pu- blikatie van dit rapport zijn er reeds drie andere nota's ver- schenen waarin een dergelijke uitbreiding het onderwerp was.

In 1976 reeds verscheen het plan "dorp in zee" van de ont- wikkelingsmaatschappij Polyzathe. Dit plan beoogde een uitbrei- ding van ca. 45 ha, gelegen aan

de noordkant van de haven van Scheveningen (zie fig. 1). Deze uitbreiding was volledig bedoeld als bouwlokatie met een nogal exclusief karakter.

Als reactie hierop verscheen er in 1977 een rapport van twee Haagse raadsleden. Zij stelden een belangrijk grotere uitbrei- ding voor, die ze situeerden tussen Kijkduin en de Scheve- ningse haven (zie fig. 1). De voorgestelde aanwinning besloeg zo'n 250 ha. Wegens de ligging voor de gelijknamige duinen staat dit plan bekend onder de naam "Westduinen". Ook bij dit plan werd aan de gehele te win- nen oppervlakte een stedelijke functie toebedacht.

Eind 1977 deed de Stevin- groep het licht zien aan het plan "Nieuwduinen". Dit plan geeft een schets voor een uit- breiding van ca. 1300 ha. De landaanwinst is geprojecteerd tussen strandpaal 105, ter hoog- te van 's Gravensande en Kijkduin (zie fig. 1). In dit ontwerp is niet de gehele aan te winnen oppervlakte bestemd voor woning- bouw, maar is er een oppervlak van ca. 450 (?) ha gereserveerd voor rekreatie annex natuurbouw (de schrijvers lijken hierin geen onderscheid te maken).

Deze plannen die alle gepre- senteerd werden als een bijdrage tot de oplossing van het tekort aan bouwgrond in de regio Den Haag, vormden de aanleiding tot

Landaanwinning is een oer-Ne- derlandse bezigheid. Na de Hol- landse meren en het IJsselmeer lijkt hiervoor de zee in aan- merking te komen. De inpoldering van de Waddenzee is -met veel moeite- gestuit, maar de Maas- vlakte ligt er toch maar. Al ve- le jaren worden er plannen ge- maakt voor landaanwinning bij Den Haag, vooral t.b.v. woning- bouw. Een recent plan van ir. Svasek bracht de discussie hier- over weer op gang, ook al omdat het woord 'natuur' troef is.

Dick Melman bekijkt het plan op zijn voor- en nadelen, of be- ter: op zijn kansen en risico's.

Red.

de instelling van een studiekom- missie "Interdienstelijke Werk- groep Kustlokaties" (I.W.K.). Deze commissie was samengesteld uit leden van Gedeputeerde Sta- ten, Provinciale Planologische Dienst en Provinciale Waterstaat. De commissie had tot taak de mogelijkheid en de wenselijkheid te onderzoeken van deze kust- lokaties voor de woningbouw. In de nota die deze commissie sa- menstelde, wordt gekonkludeerd dat deze drie plannen niet als een reël alternatief beschouwd kunnen worden voor de uitbrei- ding van de plaatsen Den Haag en Scheveningen. De commissie verwerpt kustlokaties echter niet definitief. De aanleg van kustlokaties moet echter pas overwogen worden als er een in- tegraal kustbeleid geformuleerd is, aldus de commissie.

PLAN-SVASEK

In de periode die hierna ver- lopen is, is de vraag naar nieuwe bouwlokaties vanuit het gewest 's-Gravenhage nog groter geworden. De druk op het groene hart van Holland is daarmee ook toegenomen (denk aan de dreiging van de bouwlokatie Leidschendam- Nootdorp, "LeiNo"). Met het oog op het behoud van dit groene hart werd de mogelijkheid van kustlokaties weer onder de aan- dacht gebracht.*

Het ontwerp van Svasek speelt in op deze hernieuwde aandacht

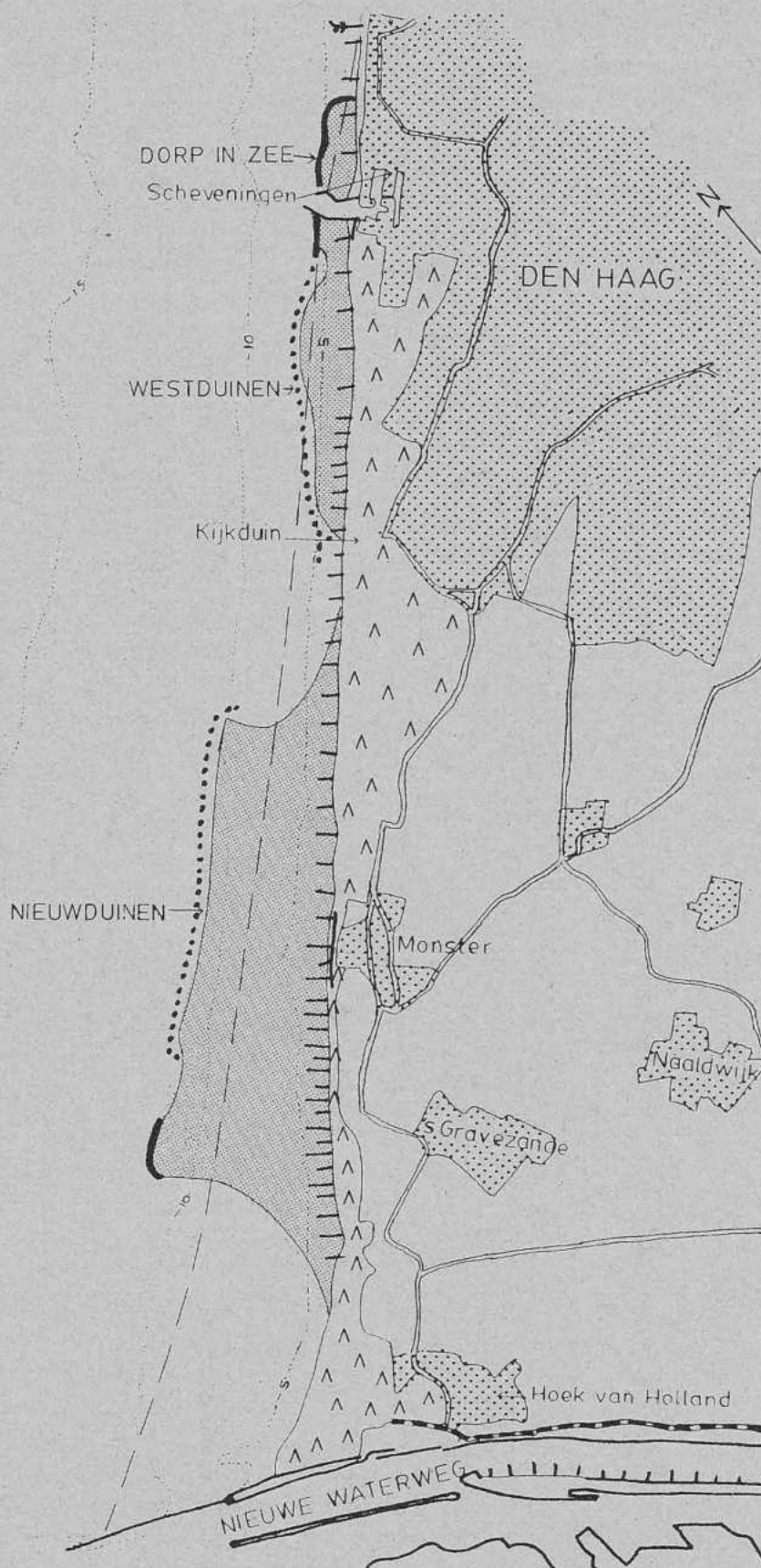

Fig. 1. Oude plannen voor landaanwinning t.b.v. stedenbouw
 — hoge dam (overslag vrij)
 lage dam (europoort oplossing)
 - - - - - natuurlijke evenwichtslijn voor evt. landaanwinning
 ^^ bestaand duingebied

voor kustlokaties. Met een plan van verbluffend eenvoudige opzet komt hij tot verreweg de meest omvangrijke uitbreiding. Het zijn zowel de eenvoud als de omvang die dit plan doen opvallen.

De eenvoud van dit plan schuilt hierin dat i.t.t. de drie andere plannen nauwelijks of geen gebruik wordt gemaakt van zgn. harde zeeweringselementen zoals dijken of dammen. Slechts twee stenen filters, loodrecht op de kust georiënteerd, zullen worden aangelegd; één ter hoogte van Hoek van Holland en één ter hoogte van Kijkduin. De vormgeving van de kustlijn zou namelijk zodanig zijn dat de eroderende werking van de zeestromen voor een belangrijk deel onschadelijk wordt gemaakt. Sterker nog: bij de aanleg van het nieuwe land zou zelfs een belangrijke rol weggelegd zijn voor de slib- en zandtransporterende eigenschappen van stromend water! Na de aanleg van het nieuwe landoppervlak zou er een dynamisch evenwicht ontstaan tussen zandaanvoer en -afvoer. Om deze reden zou het overbodig zijn dat er harde konstrukties worden aangelegd: de zee zelf houdt het aangewonnen land in stand. Het is om deze eigenschap van het plan dat de publikatie genoemd is "bouwen met de natuur".

Het tweede punt waarin het plan zich onderscheidt van de voorafgaande is de omvang van het aan te winnen terrein. Voor de inrichting is dan veel meer planologische speelruimte dan bij de andere plannen. Lang niet alle ruimte is nodig voor de stadsuitbreiding. Er zijn daarom ook mogelijkheden voor de inrichting van een nieuw natuurgebied, waarbij we kunnen denken aan een primaire zandvlakte, met hier en daar zandruggen ("duinen").

De natuurlijkheid van de conceptie wordt door ir. Svasek nog benadrukt door de opmerking dat hiermee de kustlijn wordt hersteld zoals die bestond rond 1600 (zie Fig. 3 en 4). De bedoeling van zo'n opmerking lijkt wat twijfelachtig. Wordt hiermee bedoeld te zeggen dat de haalbaarheid van een dergelijk project bij voorbaat al bewezen is of worden hiermee verlangens losgemaakt die erop gericht zijn om het vaderland in zijn oude glorie te herstellen?

BEOORDELING

Hoe dient nu een dergelijk projekt beoordeeld te worden vanuit de gezichtshoek van het natuurbehoud? Bij de taxatie zal de beantwoording van de volgende vragen van belang zijn.

- wat gebeurt er met het *huidige duingebied* als de plannen gerealiseerd worden?
- hoe groot zal de *omvang* van het gebied zijn dat als *natuurgebied* zal worden ingericht en in hoeverre zal dit gebied zich ongestoord kunnen ontwikkelen? D.w.z. in welke mate zal aan dit gebied bijv. ook een recreatiefunctie worden toegekend, waardoor een dergelijke ontwikkeling geremd wordt?
- zijn de *omstandigheden* die ontwikkeld kunnen en zullen worden zodanig dat de ontwikkeling van het als natuurterrein in te richten gebied natuurwetenschappelijk van enige betekenis zal zijn?

Uit overwegingen van natuur- en landschapsbehoud dient stelling genomen te worden tegen aantasting van de bestaande duinen. Wel zal een ingreep met een relatief klein verlies en een veel omvangrijkere winst in totaliteit positief worden beoordeeld. Deze vraag is op dit moment echter niet aan de orde, zij komt eerst aan bod na behandeling van de drie vragen.

HET HUIDIGE DUINGEBIED

De huidige kustlijn wordt gevormd door een strook duinen. Deze strook is wisselend van breedte, maar is over het algemeen, vergeleken met de rest van de duinen van Holland, vrij smal (200-2000 m). Het totale oppervlak bedraagt echter toch nog ruim 800 ha.

Als nu voor de huidige kust een strook land wordt gekreëerd, die voor een niet onbelangrijk deel voor woningbouw gebruikt zal worden, ligt het voor de hand dat de druk op de meer landinwaarts gelegen duinen zal toenemen. In de eerste plaats moet daarbij gedacht worden aan de noodzakelijke infrastructurale werken t.b.v. de nieuwe woonkernen (zoals wegen, leidingen e.d.). Behalve het ruimtelijk beslag hiervan, zullen ze vooral ook in belangrijke mate afbreuk doen aan het land-

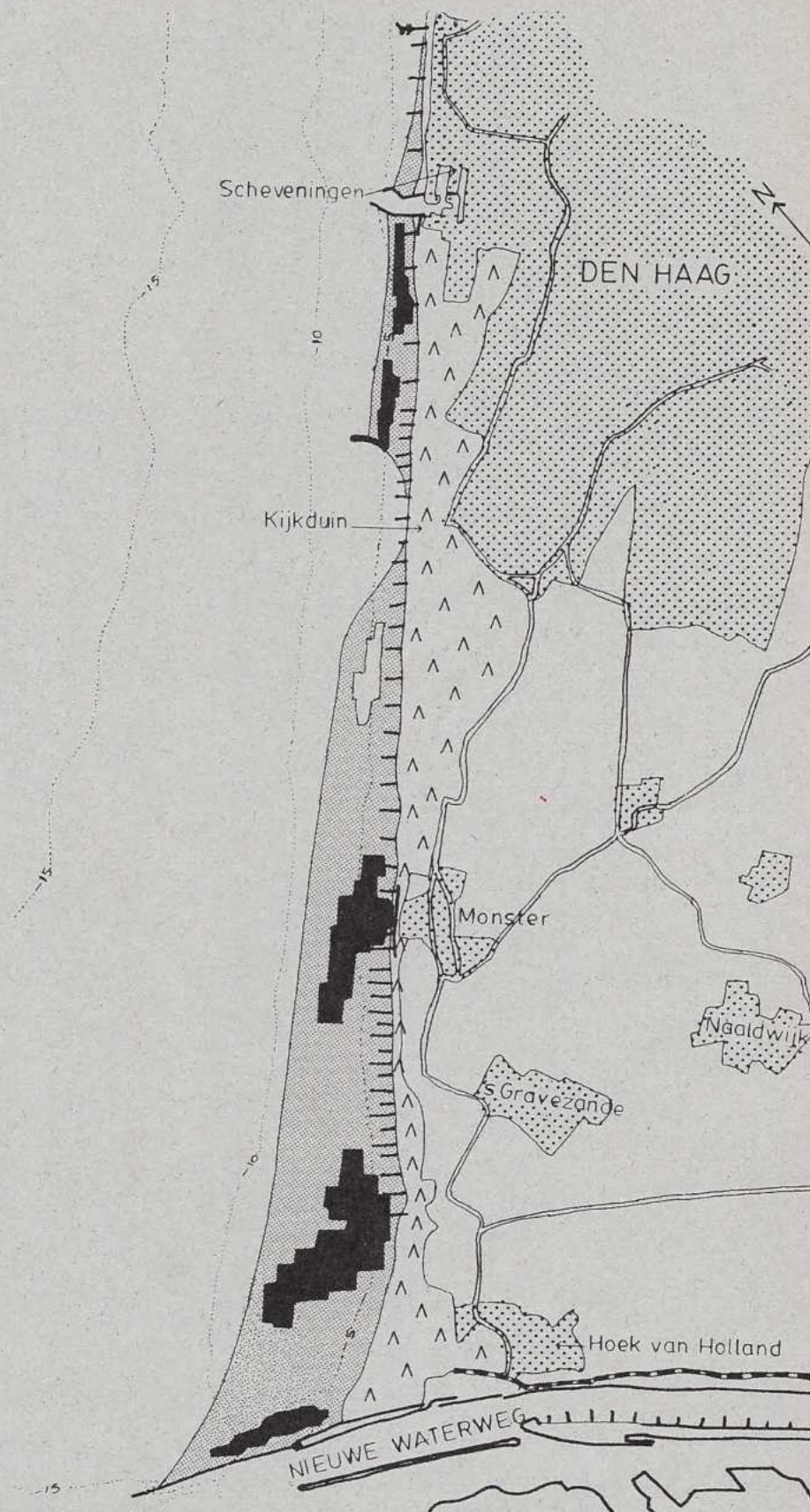

Fig. 2. Plan Svasek voor landaanwinning
 ■ nieuwe woonwijken
 □ duinmeer
 ▲▲ bestaand duingebied
 ▨ ruimte voor nieuw aan te leggen duingebied

schappelijk karakter van de duinen.

Ook zullen de duinen intensiever dan nu het geval is, gebruikt worden voor rekreatieve doeleinden, met alle schadelijke gevolgen van dien. Met name de functie van broed- en rustgebied voor vogels zal hierbij in het gedrang komen.

Behalve deze negatieve effecten, is het ook mogelijk dat een positief effect optreedt. Door de verbreding van het duinlichaam zal de omvang van de zoetwaterbel kunnen toenemen, gepaard gaand met een stijging van de grondwaterspiegel. Voor zover deze verandering niet ongedaan wordt gemaakt door waterwinactiviteiten, is het te verwachten dat zich vochtige situaties zullen ontwikkelen. Deze ontwikkeling zal de diversiteit van het huidige duingebied ten goede komen. Dit effect zal met name belangrijk kunnen zijn voor Solleveld, het duingebied bij Monster, waarbij met nadruk zij vermeld dat het slechts dan kan optreden als de waterwinactiviteiten gestaakt worden. Deze ontwikkeling lijkt vooralsnog niet erg waarschijnlijk.

andere duingebieden

Het is ook belangrijk te weten wat de invloed van een dergelijk project zal zijn op de rest van de kust van Nederland. Zo is het voorstelbaar dat de kust ten noorden van Scheveningen aan een versterkte erosie bloot zal staan, hetgeen duinafslag tot gevolg heeft. In "Duinen en duinvalleien" wordt er op gewezen dat kustaanwas op de ene plaats in het algemeen gepaard gaat met afslag op een andere plaats (zgn. zandbalans-theorie). Ook ing. Goudswaard wijst op dergelijke effecten. Bovendien trekt hij de berekeningen van Svasek (die stelt dat de invloed op de rest van de kust verwaarloosbaar zal zijn) in twijfel door op te merken dat aan het zgn. Strandplan van Hoek van Holland ook berekeningen van Svasek ten grondslag lagen en dat in weerwil van de uitkomsten een sterke kustafslag bij Loosduinen en Scheveningen plaatsvond. Bij de beoordeling van het project dienen dergelijke effecten nauw in het oog gehouden te worden omdat er wel eens sprake zou kunnen zijn van een schijn-

aanwinst.

Samenvattend kan gesteld worden dat bij aanleg van een kustlokatie de huidige duinen in de knel komen en dat een achteruitgang als natuurgebied te verwachten is. Positieve ontwikkelingen in de vochtsituatie zijn in beginsel niet onmogelijk, maar lijken niet waarschijnlijk, gezien de aanwezige waterwinning.

LANDAANWINST

Als er inderdaad zo'n 2000 ha land aangewonnen wordt, waarvan het primaire doel is het voorzien in de vermeende noodzaak aan bouwruimte, hoe groot zal dan de ruimte zijn waarvan redelijkerwijs verwacht kan worden dat die als natuurgebied zal worden ingericht? Dit is eigenlijk de meest onzekere faktor in het hele project, die de beoordeling op dit moment tot een hachelijke zaak maakt. Immers de ruimtebehoefte van de randstad is geen vaste grootheid, maar is sterk afhankelijk van het ruimtelijk beleid dat de overheid hanteert. Een minimum zal nodig zijn indien dit beleid prioriteiten geeft aan het opvullen van open gaten in de stedelijke bebouwing. Een dergelijk beleid verkleint echter tegelijkertijd de kans op aanleg van een kustlokatie. Een

maximum zal nodig zijn indien gekozen wordt voor buitenstedelijke bouwplaatsen. Het huidige beleid stuurt - jammer genoeg - aan op de laatste, ruimteverslindende mogelijkheid.

Het is op dit moment niet mogelijk om een betrouwbare schatting te maken van de hoeveelheid ruimte die als bouwgrond gebruikt zal worden. We kunnen daarbij wellicht het best afgaan op de inrichtingsschets die Svasek zelf geeft en op de suggesties die gegeven zijn bij de presentatie van het plan.

De ideeën die over de inrichting circuleren vertonen een grote spreiding:

- Bij de presentatie van het plan gaat Svasek uit van een natuurgebied van ruim 1000 ha tegenover ca. 900 ha bouwgrond ("nuttige ruimte" noemt hij dat! Dit impliceert de kwalifikatie "nutteloze ruimte" voor natuurgebied).
- Waterman (lid van de Provinciale Staten voor de VVD) pleit voor een integraal kustbeleid, waarmee hij bedoelt dat tegelijkertijd met het plan Svasek ook de uitvoering van enkele andere kustprojecten overwogen dient te worden. Hij denkt aan de aanleg van de Voorne-dam, een voorziening voor de LPG-terminal. Belangrijke sleutelwoorden voor het pleidooi van deze integrale

Fig. 3. Ligging van de kustlijn anno 1542 met daarin ingetekend de huidige kustlijn (—) en één van de landaanwinningsplannen (---).

aanpak zijn woon- en werkgelegenheid, recreatiemogelijkheden maar ook landschappelijke waarden.

- Het meest vergaand zijn de suggesties van Vink (Dienst stadsontwikkeling Den Haag). Hij heeft het oog meer gericht op de macro-economische implicaties. Hij stelt voor om in het kader van dit plan grondig onderzoek te verrichten naar de inrichtingsmogelijkheden van het gebied. Hij denkt hierbij zelf aan kassenbouw, een vliegveld (!) en energie-installaties. Een dergelijke opstelling laat weinig ruimte over voor ideeën voor het inrichten van een natuurgebied.

De gedachten over de functies die aan een nieuw gebied gegeven moeten worden, bestrijken dus een groot veld. Een zekere positie voor natuurbouw staat in ieder geval niet bij voorbaat vast.

Bij de uiteindelijke inrichting zullen de kosten van het projekt ook een zeer belangrijke rol spelen. Deze worden door Svasek op ruim 1 miljard gulden geschat. Dit betekent een prijs van rond de 60 gulden per m². Teruggerekend op het oppervlak bouwgrond betekent dit 120 gulden per m² opgespoten grond (wat niet hetzelfde is als bouwrijpe grond). Het gevaar is niet denkbeeldig dat deze kosten zodanig zwaar zullen drukken, dat de door Svasek toebedachte 1000 ha natuurgebied niet waargemaakt kunnen worden. Zo verwacht ing. Goudswaard dat juist wegens de hoge kosten uiteindelijk alleen de zeereep een natuurfunctie toegewezen zal krijgen, hetgeen nauwelijks een aanwinst zal betekenen.

Dr. M.J. Adriani (oud-direkteur van het Biologisch station Weeversduin) stelt zich in beginsel vrij positief op tegenover het plan Svasek. Hij ziet hierin een enorme kans voor natuurbouw die - onder bepaalde voorwaarden - met beide handen aangegrepen dient te worden. Hij signaleert weliswaar de landhonger van Den Haag, maar vindt dat de mogelijkheid tot natuurbouw los daarvan beschouwd dient te worden. Hij ziet in het plan voldoende aanknopingspunten en mogelijkheden om kunstruïf met de verdere uitwerking ervan mee te denken.

Samenvattend komt het erop neer dat het aanleggen van een natuurgebied van aanzienlijke oppervlakte allerm minst zeker is. Het is geen uitgangspunt dat door iedereen onderschreven wordt. Zeker is wel dat als het er komt aan het gebied een belangrijke recreatieve functie zal worden toegekend, hetgeen de ontwikkeling van een natuurgebied niet ten goede komt.

NATUURGEBIED?

Laten we er hier nu eens vanuit gaan dat er inderdaad een oppervlakte van aanzienlijke omvang kan worden gereserveerd als natuurgebied. Kan dan verwacht worden dat de omstandigheden die gekreëerd zullen worden zodanig zullen zijn dat een gebied van enige natuurwetenschappelijke waarde zal ontstaan? Laten we ons daarbij beperken tot die factoren die voor de geomorfologie en voor de vegetatie van belang zijn. De hoedanigheid van het nieuwe gebied zal in een aantal opzichten verschillen van een terrein dat op natuurlijke wijze ontstaat.

In de eerste plaats zijn de aanwasselheid en de schaal waarop het gebeurt van het aan te winnen gebied veel groter dan in natuurlijke situaties. Dit heeft consequenties voor het beheer en daarmee voor de geomorfologie van het gebied. Een grote, onbegroeide oppervlakte zal zonder actief beheer gaan stuiven. Vanuit geomorfologisch standpunt is dit aantrekkelijk omdat dan ecologische processen (wind) de verschijsningsvorm van het landschap zullen mede bepalen, zoals dat bij alle duingebieden het geval is. Wegens de optredende zandlast in de aangrenzende gebieden zal men er echter naar streven om het nieuw gewonnen landoppervlak zo snel mogelijk stuifvrij te krijgen. Dit houdt in dat er op grote schaal Helm zal worden ingeplant of Riet zal worden ingestoken, maatregelen die de natuurlijkheid van het terrein zullen verlagen. Het is zelfs niet geheel ondenkbaar dat men de functie van de wind zal willen overnemen door zelf duinlichamen te gaan opspuiten. Vanuit geomorfologische gezichtshoek zou dit hoogst onwenselijk zijn!

In de tweede plaats is het te gebruiken opspuitmateriaal

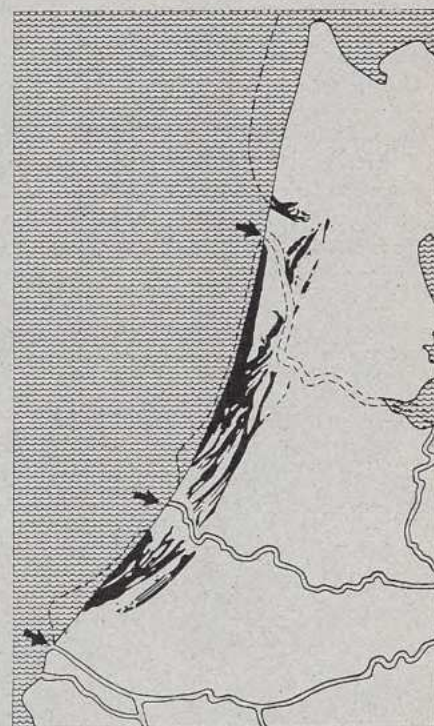

Fig. 4. Ligging van de Oude Duinen (strandwallen) omstreeks het begin van onze jaartelling (naar W.H. Zagwijn, 1969).

--- kustlijn
→ zeegat
— strandwal

zeer belangrijk. Dit in verband met de mogelijkheden voor de vegetatie die zich zal ontwikkelen. Er zijn twee grondstoffen die in aanmerking komen als opspuitmateriaal: zand en slib.

Zand is het meest geëigende materiaal als grondstof voor nieuwe duinen. De verwerving ervan stuit echter op problemen. De economisch aantrekkelijke mogelijkheden (winning in rustige situaties zoals de Europoort en de Eurogeul) zijn niet toereikend. Een belangrijk deel van het zand (in totaal is 275 miljoen m³ nodig) zal voor de kust uit de Noordzee gewonnen moeten worden. Behalve de economische nadelen die hieraan kleven, moeten ook de milieuproblemen (verstoring van de Noordzeebodem) niet vergeten worden.

De tweede grondstof die in aanmerking komt als grondstof is slib. Bedoeld wordt havenslib, dat jaarlijks uit het mondingsgebied van de rivieren opgebaggerd moet worden ten dienste van de scheepvaart. Dit materiaal dat aantrekkelijk is omdat er moeilijkheden bestaan met de

berging ervan, zou een uitstekende bestemming hebben: ten eerste is voor een aantal jaren het bergingsprobleem van de baan en bovendien wordt er dan nieuw landoppervlak mee gekreëerd. Aan het gebruik van deze baggerspecie kleven echter een aantal belangrijke bezwaren, deels technisch en deels milieu-hygiënisch van aard. De technische bezwaren die gelegen zijn in de lange tijd die nodig is voor de rijping en ontwatering van een dergelijke bodem, vallen buiten de sfeer van dit artikel. Zeer belangrijk zijn echter de milieu-problemen.

Baggerspecie is namelijk van zichzelf zeer rijk aan voedingsstoffen, en daarom als materiaal voor duinen zeer ongeschikt. Daar komt nog bij dat het de laatste jaren zeer sterk verontreinigd is door de industriële lozingen die in de grote rivieren plaats vinden (voor landbouwdoeleinden is zij daarom als meststof onbruikbaar geworden: de kern van het bergingsprobleem). Het is nu wel zeer paradoxaal om een zeg maar giftige afvalstof aan te wenden voor natuurbouw. Dit dient dan ook volstrekt afgewezen te worden.

Svasek heeft deze problemen wel onderkend en stelt een tussenoplossing voor, waarin beide grondstoffen gebruikt worden. Een onderlaag van slib, onbereikbaar voor wat zich aan de oppervlakte afspeelt, en een bovenlaag van zand als landschapsvormend materiaal. Het is echter wel de vraag in hoeverre het technisch mogelijk is om deze twee lagen goed gescheiden aan te brengen. Baggerspecie bevat namelijk zeer veel water. Opgespoten zand zal zich mengen met deze blubberlaag van specie. Het eerst droog en stevig maken van de sliblaag zal wel mogelijk zijn, maar zeer veel tijd in beslag nemen en dus kostbaar zijn. Het is de vraag of deze inspanning opgebracht kan worden.

Samengevat kunnen de omstandigheden die zullen ontstaan, geen waarborg vormen voor het ontstaan van een betekenisvol gebied. De kwaliteit zal sterk afhangen van de hoeveelheid geld die voor de "natuurbouw" uitgetrokken kan worden.

Uit de beantwoording van de drie vragen blijkt dat het op dit moment niet mogelijk is om

tot een definitieve beoordeling te komen over het plan Svasek. Er zijn daarvoor nog teveel onzekerheden. Wel is het duidelijk dat dit project in beginsel gunstig afsteekt tegenover de drie voorgaande voorstellen voor kustlocaties. Doorslaggevend voor deze gunstige beoordeling is:

- het aanleggen van een "zachte" kustlijn;
- de mogelijkheid tot het kreëren van een nieuw duinlandschap.

Een verdere standpuntbepaling kan eerst geschieden wanneer bij de ontwikkeling van het plan gedetailleerder informatie beschikbaar komt over de invulling van de verschillende ingrepen.

Wel kan het volgende gesteld worden. Het besluit om de uitvoering van het project ter hand te nemen mag niet ingegeven worden vanuit de wens tot natuurbouw. Dat mag alleen zo zijn wanneer natuurbouw het belangrijkste is wat door het project beoogd wordt. Daarvan is in dit geval geen sprake. Het eerste doel is nl. het verschaffen van bouwruimte met medegebruik van natuurfuncties. Het belang waarover de milieubescherming zich in dit geval kan uitspreken is het veilig stellen van de kwaliteit van de bestaande duinen en daarbij zorg te dragen voor het scheppen van condities waarin zich een nieuw waardevol natuurgebied kan ontwikkelen.

* (noot van blz. 23)

In dit verband dient er wel op gewezen te worden dat de noodzaak om buiten het huidige stedelijk gebied bouwlocaties te kreëren geen gegeven is. Zo heeft de Werkgroep Milieubeheer uit Leiden in haar nota Lei-No(oit) aangegeven dat het zeer goed mogelijk is om de benodigde bouwruimte binnen het stedelijk gebied te vinden, i.p.v. nieuwe bouwlocaties stelt zij "stadsregeneratie" voor.

BRONNEN

- J.N. SVASEK, 1979. Bouwen met de natuur.
 INTERDIENSTELIJKE WERKGROEP KUSTLOCATIES, 1978. Studienota kustlocaties.
 -----, 1978. Beleidsnota Kustlocaties.
 STEVINGROEP, 1979. Nieuwduinen. Utrecht.
 MIST-GROEP, 1979. Stad in zee (onderzoek - resultaat). T.H. Delft.
 Rapport over de discussiemiddag over 'Bouwen met de natuur' d.d. 24 jan. 1980.
 J. GOUDSWAARD, 1980. Opmerkingen bij plan kustuitbreiding 'Bouwen met de Natuur'.
 M.J. ADRIANI, 1980. Reactie op Goudswaard.
 WERKGROEP MILIEUBEHEER LEIDEN, 1980. Lei-No(oit). Leiden.
 T.W.M. BAKKER, J.A. KLIJN & F. VAN ZADELHOFF, 1979. Duinen en duinvalleien. Pudoc, Wageningen.

UIT DE REGIO

HARGEN AAN ZEE

In oktober zijn er op het parkeerterrein in de duinen bij Hargen aan Zee (boswachterij Schoorl) proeven gedaan met het verbranden van op het strand verzamelde stookolie. In totaal werd 24 ton afgewerkte olie verbrand, hetgeen het fietspad (plaatselijk) deed smelten, een enorme rookontwikkeling veroorzaakte en leidde tot roetneerslag.

De Werkgroep Duin en Kust heeft tegen deze verbranding bezwaar gemaakt in een brief aan de Hoofddirectie Waterstaat

in Den Haag. Daarin zegt de Werkgroep, dat er olie in de bodem kan doordringen en dat de duinen te waardevol en te kwetsbaar zijn voor dit soort proeven. Zij vraagt Waterstaat de verbranding van olie voortaan op het strand of op industrieterrein te laten plaatsvinden.

SOLLEVELD

Evd

De N.V. Westlandse Drinkwaterleiding Mij (WDM) wil haar drinkwaterproductie in het Solleveld zeer sterk opvoeren, nl. van 3 miljoen m³/jaar in 1979